

OBEZİTE İLE MÜCADELEDE İLAVE ŞEKERLİ İÇECEKLERİN VERGİLENDİRİLMESİ*

TAXATION OF SUGAR-SWEETENED BEVERAGES FIGHTING AGAINST OBESITY

Araştırma Makalesi
Research Paper

Cemil RAKICI**
Tarık Zeki YILMAZ***

Öz:

Obezite, dünyada hemen her ülkede görülen ve birçok hastalığa neden olan ciddi bir sağlık sorunudur. Obeziteye bağlı olarak ortaya çıkan maliyetler kamu bütçeleri üzerinde ciddi bir baskı oluşturmaktadır. Bu durum, hükümetleri obezite konusunda birtakım önlemler almaya sevk etmektedir. Obeziteye neden olan birçok faktör olmakla birlikte, hareketsiz yaşam ve sağlıksız beslenme temel nedenler olarak öne çıkmaktadır. Bu çalışmanın konusu, obeziteye neden olan faktörlerden sağlıksız beslenme kapsamında değerlendirilen ilave şekerli içecekler ve bu içeceklere yönelik vergi uygulamalarıdır. Çalışmanın amacı, Dünyada ilave şekerli içeceklere yönelik vergi uygulamalarını ortaya koymak ve Türk vergi sisteminde ilave şekerli içeceklere yönelik vergi uygulamalarını inceleyerek, mevcut duruma ilişkin öneriler sunmaktır. Bu doğrultuda hazırlanan çalışmada, şekerli içecek vergilerinin teorik arka planı incelenmiş ve seçilmiş ülkelerin uyguladıkları vergilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Obezite, İlave Şekerli İçecekler, Şekerli İçecek Vergileri.

Abstract:

Obesity is a serious health problem which is seen in almost every country in the world and causes many diseases. Costs arising from obesity generate a serious pressure on public budgets. This situation prompts governments to take some precautions regarding obesity. Although there are many factors that cause obesity, sedentary life and unhealthy diet stand out as the main reasons. The subject of this study is the additional sugary drinks considered within the scope of unhealthy diet among the factors that cause obesity and the tax practices for these drinks. The subject of this study is the additional sugary drinks considered within the scope of unhealthy diet among the factors that cause obesity and the tax practices for these drinks. The aim of the study is to reveal the tax practices for added sugar drinks in the World and to examine the tax practices for added sugar drinks in the Turkish Tax System, and to present recommendations regarding the current situation. In this study, the theoretical background of sugared beverage taxes was examined and taxes applied by selected countries were included.

Keywords: Obesity, Sugar-Sweetened Beverages, Sugar-Sweetened Beverage Taxes.

* Makale Geliş Tarihi: 08.12.2020

Makale Kabul Tarihi: 10.05.2021

** Prof. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, crakici@gmail.com, orcid.org/0000-0003-1053-0411

*** Öğr. Gör., Trabzon Üniversitesi, Vakfıkebir Meslek Yüksekokulu, Maliye Programı, tz.yilmaz@trabzon.edu.tr, orcid.org/0000-0003-0620-1308

GİRİŞ

Obezite, psikolojik ve genetik faktörlerin yanı sıra gelişen teknolojinin getirdiği kazanımlara bağlı olarak çağın hastalığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ulaşım araçlarının yaygınlaşması nedeniyle insanlar artık yürümek yerine söz konusu araçları tercih etmektedir. Bu durum, sedanter yaşam da denilen bireylerin fiziksel aktivitelerinin az olduğu bir hayat sürmesine neden olmaktadır. Diğer taraftan, gıda maliyetlerini azaltmak uğruna, maliyeti düşük ancak sağlıklı olmaktan uzak katkı maddeleri geliştirilerek gıdalara ilave edilmeye başlanmıştır. Söz konusu ilave maddelerden biri de tatlandırıcılardır. İçeceklere ilave edilen tatlandırıcılar, düşük maliyetli ancak sağlıksız katkı maddeleri olup, besin değerleri sıfıra yakındır. Ayrıca, tüketen kişilerin çabuk acıkmasına ve böylece olması gerekenden daha fazla besin tüketerek hızla kilo almalarına neden olmaktadır.

Obezite, kanser, diyabet, kalp, böbrek gibi ciddi hastalıkların yanı sıra psikolojik sorunlara da neden olmakta ve insanların yaşam kalitelerini düşürmektedir. Belirtilen hastalıklara bağlı olarak sağlık maliyetleri artmakta ve bunun sonucunda kamu bütçeleri üzerinde ciddi bir baskı oluşmaktadır. Bu durum, devletleri obezite ile alakalı birtakım tedbirler almaya sevk etmektedir.

Söz konusu tedbirlerden biri de çalışmanın konusunu oluşturan vergilerdir. Hükümetler, obeziteye neden olan gıdalar üzerindeki vergi yükünü arttırarak söz konusu ürünlerin satın alınması ve tüketimini kısıtlama yoluna gitmektedirler. Bu noktadan hareketle hazırlanan çalışmanın konusu, obezite üzerindeki etkisi tüm çevrelerce kabul edilmiş ilave tatlandırıcı içeren içeceklerin vergilendirilmesidir. Bu bağlamda, seçilmiş ülkelerin ilave şekerli içecekler için uyguladıkları vergileri inceleyerek, Türk Vergi Sistemi için bir vergi önerisi ortaya koymak çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Bu amaçla hazırlanan çalışmada, öncelikle obezite kavramı açıklanmış ve obeziteye neden olan faktörler belirtilerek, çalışmanın konusunu oluşturan ilave şekerli içecekler incelenmiştir. Daha sonra, obezitenin neden olduğu maliyetler ve hükümetlerin bunlara ilişkin almış oldukları tedbirlere yer verilmiştir. Son olarak da Dünyada şekerli içeceklere uygulanan vergiler incelenmiş ve Türkiye’de bu konudaki mevcut vergi sistemine yer verilmiştir.

1. OBEZİTE KAVRAMI

Son 40 yılda, sanayileşmiş ülkeler, nüfus içinde kronik hastalık geliştirme riskini arttıran sosyal ve ekonomik bir değişim sürecinden geçtiler. Bu bağlamda, çalışma ortamları daha hareketsiz hale gelmiş, fiziksel aktivite gerektiren bir işi olan kişi sayısı azalmış, ulaşım otomobil kullanımı yaygınlaşmış ve bilişim teknolojisinin yükselmesiyle ekranların önünde harcanan sürenin artışına bağlı olarak hareketsizlik artmıştır. Fiziksel aktivite seviyelerindeki bu düşüşün yanında gıda sistemi de son yıllarda önemli değişiklik geçirmiş, tarımsal üretim sanayileşmiş ve yüksek enerjili, düşük kalorili ve düşük fiyatlı yiyecekler hayatımıza girmiştir (Blouin vd., 2015: 2).

Belirtilen gelişmelere bağlı olarak zaman içerisinde insanlar kilo almaya başlamış ve bunun sonucunda “aşırı kilolu” veya “obezite” adı verilen kavramlar ortaya çıkmış ve zamanla önlem alınması gereken bir sorun haline gelmiştir.

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından “sağlığı bozacak ölçüde vücutta aşırı yağ birikmesi” olarak tanımlanan obezite hastalığı, gerek gelişmiş gerekse de gelişmekte olan ülkelerde hızlı bir şekilde artmaktadır. Obezite, ölümcül olabilecek hastalıkların çıkış sebebi olarak görülmesi ve yaşam kalitesinde azalmaya neden olması nedeniyle önemli bir sağlık sorunu olarak görülmekte ve DSÖ tarafından en riskli 10 hastalık arasında sayılmaktadır (Sandalcı, 2019a: 2).

DSÖ, bir kişinin kilogram cinsinden ağırlığının, boyunun metre cinsinden karesine bölünmesiyle hesaplanan vücut kitle endeksinin 25 ve üzeri olduğu kişileri aşırı kilolu, 30 ve üzerinde olduğu kişileri ise obez olarak tanımlamıştır (World Health Organization; t.y.).

DSÖ, her yıl obezite ile ilgili çalışmalar yapmakta ve bu çalışmalarının sonuçlarını güncelleyerek yayınlamaktadır. Buna göre, DSÖ’nun 2020 yılında obezite ile ilgili ulaşılmış olduğu sonuçlar aşağıdaki şekildedir (World Health Organization; 2020):

- Obezite, 1975 yılından beri dünya çapında yaklaşık üç kat artmıştır.
- 2016 yılında, 18 yaş ve üzerindeki 1,9 milyardan fazla yetişkin birey aşırı kilolu olup, bunların 650 milyondan fazlası obezdir.
- 2016 yılında, 18 yaş ve üzeri yetişkinlerin %39’u aşırı kilolu, %13’ü ise obezdir.
- Dünya nüfusunun çoğunluğunun yaşadığı ülkelerde, aşırı kilolu ve obez bireyler, zayıf bireylere oranla daha fazla cinayet suçu işlemektedir.
- 2016 yılında, 5-19 yaş arası 340 milyondan fazla çocuk ve genç aşırı kilolu veya obezdir.
- 2019 yılında, 5 yaşın altındaki 38 milyon çocuk aşırı kilolu veya obezdir.
- Obezite önlenebilir bir sağlık sorunudur.

Aşırı kilo ve obezitenin ekonomik ve sosyal sonuçları, kardiyovasküler hastalıklar, kanser, diyabet, sakatlık, kronik böbrek hastalığı, kas-iskelet sistemi hastalıkları ve psiko-sosyal sorunlar olarak kendini gösterir. Buna ek olarak, aşırı kilo, artan tıbbi harcamalara ve buna bağlı olarak düşük sağlık standartlarına erişime neden olmakla birlikte, verimlilik kaybı, kısa ve kötü yaşam kalitesine de sebep olmaktadır (Pan American Health Organization, 2015: 12).

Obezitenin ortaya çıkmasında hem genetik hem de çevresel faktörler etkilidir. Bu bağlamda, genetik yatkınlık, enerji dengesinde bozulma ile çevresel ve sosyal faktörler obeziteye neden olan üç ana unsur olarak kabul edilmektedir. Genetik yapı binlerce yıl boyunca yavaş bir değişim gerçekleştirdiği için şişmanlıktaki hızlı artışların temel sebebi olarak görülmemekte, buna karşılık çevre unsuru ise, son birkaç on yıl boyunca çarpıcı bir şekilde değiştiğinden, obezitede son zamanlarda meydana gelen yükselişin nedeni olarak kabul

edilmektedir. Ayrıca, modern hareketsiz yaşam tarzları da obezitenin gelişiminde önemli görünmektedir. (Rössner, 2002: 1-2).

1.1. Obeziteye Neden Olan Faktörlerden “Şeker”

Kanser gibi birçok hastalıkla yakın ilişkisi olan obeziteye neden olan temel faktörler genel olarak, fiziksel aktivite yetersizliği, sedanter yaşam, diyetle alınan yağ, fast food beslenme tercihleri olarak görülmektedir (Demirözü ve Doğukan, 2011: 56). Ayrıca, beslenme hızından kaynaklanan regülasyon bozukluğu, olumsuz psikolojiden kaynaklanan yeme isteği, nörojenik bozukluklar ile aileden gelen genetik etmenler gibi şişmanlığa neden olan faktörlerin de obeziteye neden olduğu kabul edilmektedir (Altunkaynak ve Özbek, 2006: 138-139).

Aşırı beslenme ve fiziksel hareketsizlik hızla yayılmakta olan obezitenin en büyük suçluları kabul edilmekle birlikte, dünya genelinde yaygınlaşan şekerli içeceklerin tüketiminin artması da obezitenin artışında önemli bir faktördür (Ko vd., 2010: 1386).

Yapılan çalışmalar ve konuyla ilgili literatür incelendiğinde, şekerli tatlandırılmış içecekler olarak tanımlanan ve ilave şeker içeren; alkolsüz içecekler, kolalar, diğer tatlandırılmış gazlı içecekler ve meyveli içeceklerin kullanımının artması ile obezite riskinde önemli bir nedensel role sahip olduğu kabul edilmektedir. Buna bağlı olarak, yapılan çalışmalarda ilv içecekler ile obezite riski arasında kuvvetli bir nedensel korelasyon ilişkisi ortaya konulmuştur (Pereira, 2006: 28).

Bu doğrultuda, DSÖ, obeziteyi önlemek için yetişkinler ve çocukların şeker tüketimini günlük enerji alımlarının %10'unun altına düşürmelerini tavsiye etmektedir. Bu rakam yetişkinler için yaklaşık 12 çay kaşığı şekere eşdeğerdir. Örgüt ayrıca, sağlıklı bir yaşam açısından ise, söz konusu oranın %5 seviyesine düşürülmesini önermektedir ki, bu da yetişkinler için 6 çay kaşığı şekere karşılık gelmektedir (World Health Organization, 2017: 1).

Şekerin insan vücuduna etkisi aşağıda belirtilen şekillerde ortaya çıkmaktadır (Fitzroy, 2018: 17):

- Şekerli içeceklerdeki şeker ve asit seviyesi diş çürüklerine neden olmaktadır.
- Yüksek şeker alımı, alkole dayalı olmayan karaciğer yağlanmasına sebep olmaktadır.
- Aşırı şişman veya obez olmak kalp krizi, böbrek hastalıkları, tip 2 diyabet felç ve bazı kanser risklerini arttırmaktadır.
- Günde bir adet 340ml büyüklüğünde şekerli içecek tüketimi tip 2 diyabet riskini %22 oranında arttırmaktadır.
- Günde bir adet şekerli içecek yılda 6,5 kg alımına sebep olabilmektedir.
- Şekerli içecekler kemik yoğunluğunu zayıflatabilmektedir.
- Şekerli içeceklerin kan şekerini hızlı bir şekilde yükseltmesi, açlığı ve aşırı yemeyi tetiklemektedir.

Görüldüğü üzere şeker, sadece obeziteye değil, daha pek çok farklı sağlık sorunlarına yol açmaktadır. Aşırı şeker tüketimi, fazla kilo ve şişmanlığı destekleyen bir faktördür. Şeker yaygın olarak bulunan ve ucuz bir üründür. Bununla birlikte, şeker tüketimi özellikle az ve orta gelişmiş ülkelerde artış göstermektedir (World Cancer Research Fund International, 2015: 3). Şeker tüketimi dünyada yıllar itibariyle sürekli artış göstermektedir. Buna göre, 2000’li yılların başında 154 milyon ton seviyesinde olan toplam şeker tüketimi, 2015 yılına gelindiğinde 168 milyon tona yükselmiştir. Dünyada şeker tüketimi son yıllarda azalış gösterse de 2020 yılı itibariyle tüketim 171 milyon ton olarak gerçekleşmiştir (Statista; 2020).

Meksika ve ABD gibi ülkelerde mısırdan üretilen ve yüksek fruktoz içeren mısır şurubu şekere güçlü bir alternatif oluşturmakla birlikte şekere erişimi kolaylaştırmakta ve kullanımının artmasına sebep olmaktadır (World Cancer Research Fund International, 2015: 3).

İngiltere’de yapılan bir araştırmada, yüksek şekerli atıştırmalıkların satın alımlarının azaltılmasının toplum sağlığı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışmada, söz konusu atıştırmalıkların fiyatlarının %20 oranında artırılmasının enerji tüketiminde tüm bireyler için yıllık ortalama 8.900 kalori azalmaya yol açtığı hesaplanmıştır. Bunun da tüm gruplar için vücut kitle indeksinde ortalama 0,53 puan azalmaya sebep olacağı hesaplanmıştır (Mahase, 2019: 1).

1.2. Şekerle Tatlandırılmış İçecekler

İlave şekerli içecek, beslenme yararları sifıra yaklaşan, zarar verme potansiyeli kanıtlanmış ve yaygın olarak tüketilen bir gıda türüdür. Bu kategoriye giren içecekler, geleneksel (kamış şekeri veya mısır şurubu ile tatlandırılmış) sodalı içecekler, sporcu içecekleri, tatlandırılmış çaylar, meyveli içecekler ile limonatalar ve “vitaminli su” gibi yanıltıcı isimler taşıyan içeceklerdir. Bu içeceklerin ortak yönü, az veya hiç besin değeri olmaması ve bol miktarda şeker içermesidir (Wang, 2018: 42).

DSÖ, bu konuda “serbest şeker” (free sugar) tanımını yapmıştır. DSÖ’ye göre serbest şeker içeren yiyecek ve içeceklerin tüketimi günlük besin tüketiminin %10’undan az olmalıdır. Buna göre, üretici tarafından eklenen monosakkarit ve dissakkaritli gıdalar ile doğal şeker içeren bal ve şurup ile meyve suları serbest şekerli olarak tanımlanmıştır. Monosakkaritler; glukoz, galaktoz ve fruktoz içerirken, dissakkaritler ise, sakkaroz ve sofra şekeri olarak bilinmektedir. Bu tanım, “intrinsik şekerler” olarak bilinen ve bütün meyve ve sebzelerde bulunan şekerleri içermez. Bu gruptaki şekerler, serbest şekere göre daha yavaş sindirilir ve kan dolaşımına girmeleri daha uzun sürer. Bu noktada “şeker ilaveli” kavramı ABD ve bazı ülkeler tarafından kullanılmakta olup, bu kavram serbest şeker tanımında yer alan grubu da kapsamaktadır. DSÖ, birbirine benzeyen bu iki kavramdan, daha kesin tanıma sahip olan serbest şekeri tercih etmiş olup, bu kavram daha yaygın olarak kullanılmaktadır (Mann ve Fleck, 2014: 780).

Gerek yetişkinlerde gerekse de çocuklarda ilave şekerli içeceklerin tüketiminin artan enerji alımı, kilo alımı ve tip 2 diyabet ve metabolik sendrom gibi hastalık riskleri ile ilişkili olduğuna dair güçlü kanıtlar mevcuttur. Ulusal Sağlık ve Tıbbi Araştırma Konseyi, ilave

şekerli içeceklerin tüketimi ile aşırı kilo alımı arasındaki bağı son yıllarda güçlendiğini belirtmektedir. Bunun nedeni, ilave şekerli içeceklerin hızla emilmesi ve açlığı tetikleyerek daha yüksek miktarda enerji alımına neden olmasıdır (Duckett ve Swerissen, 2016: 26).

Yapılan araştırmalar, sıvı şeker (şurup) tüketimi ile obezite arasında doğru yönlü ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Buna göre, sodalı ve ilave şekerle tatlandırılmış içecekler yoluyla sıvı kalori tüketen kişilerin, katı halde kalorili gıdaları tüketenlerden daha az tokluk sergilediği ve daha fazla kalori tüketimine neden olduğuna yönelik çalışmalar literatürde yer almaktadır. Şöyle ki, yapay olarak tatlandırılmış meyveli içecek alımından sonra hissedilen açlık hissi, portakal suyu ve yarım yağlı süt alımına göre daha erken ortaya çıkmaktadır (Pan ve Hu, 2011: 387).

2. OBEZİTENİN MALİYETLERİ (EKONOMİK ETKİLERİ)

Obezitenin ve aşırı kilonun ekonomik etkisini ölçen dünya üzerinde yapılan 129 çalışma incelendiğinde, obezitenin ve fazla kilonun önemli maliyetlere neden olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Blouin vd., 2015: 2).

Obezitenin maliyetleri denince her ne kadar ilk akla gelen, hastalığın sebep olduğu sağlık problemlerine bağlı olarak ortaya çıkan sağlık harcamaları (doğrudan maliyet) olsa da işe devamsızlık, engellilik ve obezitenin neden olduğu diğer verimlilik kayıpları gibi maliyetler (dolaylı maliyetler) de en azından sağlık hizmeti ile ilgili maliyetler kadar yüksektir (Blouin, 2014: 1). Obezitenin neden olduğu hastalıklara bağlı olarak ortaya çıkan maliyetler, doğrudan ve dolaylı olmak üzere ikiye ayrılır. Bu bağlamda, ortaya çıkabilecek söz konusu maliyetler aşağıda sıralanmıştır (Eroğlu ve Koyuncu, 2018: 182):

a. Doğrudan Maliyetler:

- İlaç giderleri,
- Hekim maaşları,
- Hasta bakım giderleri,
- Hastalığın sebep olduğu diğer rahatsızlıkların tedavisi nedeniyle ortaya çıkan masraflar.

b. Dolaylı Maliyetler:

- Obezite nedeniyle işgücünde yaşanabilecek verimlilik kaybı,
- Obeziteye bağlı olarak ortaya çıkan hastalıklar nedeniyle gerçekleşen erken ölümler,
- Obez bireylerin karşılaştığı psikolojik ve sosyal kısıtlamalar nedeniyle eğitim ve mesleki hayatlarındaki fırsatlardan yararlanamama,
- Obez bireylerin kendilerini beğenmemeleri ve bunun yanında akranlarının olumsuz kabul edilebilecek nitelikteki tutumları,
- Obeziteye bağlı olarak ortaya çıkan hastalıklar nedeniyle belirli iş imkânlarından dışlanma,

- Bireyin işten uzaklaşmasının sonucunda başarısız olması vb. maliyetler,

Obesitenin sebep olduğu ekonomik yükü ilişkin çalışmalar, bunun yalnızca sağlık sektörü için bir endişe kaynağı olmadığını ortaya koymaktadır. Obesite kaynaklı sağlık sorunları, ekonominin birçok sektörünü ve bunun sonucunda ortaya çıkan ekonomik yükü etkilemektedir (Blouin, 2014: 1). Örneğin, obesitenin neden olduğu hastalıklar arasında kabul edilen diyabetten kaynaklanan doğrudan ve dolaylı maliyetlerin dünya genelinde 2011 – 2030 yılları arasında gayri safi yurtiçi hasılda toplamda 1,7 trilyon \$ kayba neden olacağı tahmin edilmektedir. Bu rakamın, yüksek gelirli ülkelerde 900 milyar \$, düşük ve orta gelirli ülkelerde ise, 800 milyar \$ olması ön görülmektedir (World Health Organization, 2017: 2).

Obesitenin yaygın olarak görüldüğü ABD’de 2016 yılında, aşırı şişmanlık ve obesiteye bağlı kronik hastalıkların ekonomiye doğrudan maliyeti yaklaşık 481 milyar \$ olurken, dolaylı maliyetler ise, 1,24 trilyon \$ olarak hesaplanmıştır. Bu rakam ABD GSYH’sının %9,3’ünü oluşturmaktadır (Waters ve Graf, 2018: 1).

Obesitenin neden olduğu maliyetleri doğrudan ve dolaylı maliyetlerin yanı sıra kamusal ve bireysel maliyetler şeklinde sınıflandırmak da mümkündür. Buna göre, obesitenin neden olduğu kamusal ve bireysel maliyetler aşağıda sıralanmıştır (Özkan ve Güzel, 2018: 696):

a. Kamusal Maliyetler:

- Hastane ve tedavi masrafları
- İlaç ve laboratuvar giderleri
- Ameliyat masrafları
- Sağlık araştırma giderleri
- Beşeri sermaye giderleri

b. Bireysel Maliyetler:

- İşsizlik
- Ücret kaybı
- Yaşam standartlarına bağlı giderler
- Bireysel sağlık harcamaları

Ekonomik maliyetler açısından bakıldığında obesite, işgücü kaybına neden olmakta ve kamu sağlık harcamaları üzerindeki yükü artırmaktadır. Obesitenin neden olduğu söz konusu negatif dışsallıklar toplumun tamamını etkilemektedir. Obesite nedeniyle bireylerin artan sağlık harcamaları kamu sağlık harcamalarını artırmakta ve bu durum sosyal devleti olumsuz yönde etkilemektedir (Çukur ve Arıtı Erdem, 2017: 124).

Günümüzde obesitenin önlenmesine yönelik vergi uygulamaları ile obesite nedeniyle ortaya çıkan negatif dışsallıklar arasında yakın bir ilişki olduğu kabul edilmektedir. Obesiteye bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik yük ve dışsallıklar nedeniyle hastalığa neden olan

davranışların ve oluşan negatif dışsallıkların vergilendirilmesi görüşüne iktisat teorilerinde yer verilmektedir. Bu görüşe göre, toplum sağlığını olumsuz yönde etkileyen gıdaların neden olduğu negatif dışsallığa bağlı olarak oluşan marjinal sosyal maliyetler, marjinal özel maliyetlerin üzerinde olacaktır. Bunun sonucunda, optimal üretim seviyesinin belirlenebilmesi için marjinal sosyal maliyetler ile marjinal özel maliyetlerin arasında oluşan fark kadar vergilendirme yapılması literatürde savunulmaktadır. Bu durumda, tüketici de gerçekleştirdiği ekonomik faaliyet sonucu ortaya çıkan tüm maliyetlere katlanmış ve dışsallıklar içselleştirilmiş olacaktır (Eroğlu ve Koyuncu, 2018: 183).

Sosyal maliyeti özel maliyetinin üzerinde olan yani negatif dışsallığa sahip bu tür besinler üzerine koyulacak vergiler, hem ilave şekerli gıdaların caydırıcı olmasını sağlayacak hem de devlete gelir sağlayacaktır. Vergilerin bu özelliği “çifte yarar” etkisinin ortaya çıkmasına neden olabilecektir. Bununla birlikte, ortaya çıkacak söz konusu çifte etkinin, ancak bahsedilen vergilerden elde edilecek gelirlerle, sağlıklı ürünlerin sübvansede edilmesi yoluyla sağlanabileceği savunulmaktadır (Eroğlu ve Koyuncu, 2018: 183).

Obezite, aynı zamanda erdemsiz mal olarak da kabul edilmekte ve bu doğrultuda obez bireyler için zararlı olduğu düşünülen davranışların devlet tarafından kısıtlanmasına yönelik uygulamalar gündeme gelmektedir. Çocukların ve gençlerin yüksek kalorili yiyeceklerin verdiği zararı kavramada ve bu ürünlerin tüketimi hakkında yanlış karar verme ve bu karardan zarar görme olasılıklarının yüksek oluşu, bu konuda devlet müdahalesini gerekli kılmaktadır. Bu doğrultuda, bazı Avrupa ülkelerinde çocuklara yönelik televizyonlarda yayınlanan gıda reklamları yasaklanmıştır. Gıda tüketim ve egzersiz alışkanlıklarının erken yaşta kazanıldığı düşünüldüğünde, devlet, rasyonel karar verme yeteneğine sahip olmayan çocuk ve gençlerin tüketim tercihlerine müdahale etmekte ve bu kişilerin sosyal refahlarını arttırmaya çalışmaktadır (Sandalcı, 2019b: 472-473).

3. OBEZİTE SORUNUNA KAMU MÜDAHALESİ

Obezite oranının artması sonucunda ortaya çıkan sağlık sorunları ve buna bağlı olarak sağlık maliyetlerinin yükselmesi, hükümetleri bu konuda birtakım tedbirler almaya sevk etmektedir. Bu kapsamda hükümetler, çoğunlukla obeziteye neden olan gıdaların tüketimini etkileyebilecek bir dizi önlem almaktadır (Akar, 2015: 34).

Obezite ile ilgili DSÖ tarafından sunulan gıda eksenli politika önerileri; sağlıksız gıdalara vergi koyulması ve sağlıklı gıdaların sübvansede edilmesi, gıdalarda ve alkollü içeceklerde kullanılan şekerin azaltılması, sağlıksız yiyecekler için çocuklara yönelik reklamların azaltılması, gıda üreticilerine yönelik sağlıklı ürünlerin üretiminin yaygınlaşmasını teşvik eden politikalar ve geliştirilmiş gıda etiketleme sistemleri olarak sıralanmaktadır (Schaller ve Mons, 2018: 35).

Bu bağlamda, vergiler ve sübvansiyonlar, sağlıklı gıdaların, sağlıksız gıdalara göre fiyatını değiştirebilir ve böylece daha iyi bir yaşam kalitesi olanağı sağlayabilir. Bu tür fiyat değişiklikleri ile sağlıksız gıdaların fiyatları daha yüksek hale gelecek ve böylece kiloyla

ilişkili kronik hastalıkların yüksek ekonomik ve sosyal maliyetiyle ilgili dışsallığı telafi etmeye veya azaltmaya yardımcı olacaktır (Thow vd., 2010: 176).

Obezite sorununun çözümüne ilişkin devletler tarafından aşağıda belirtilen farklı kamu politikası araçlarının obezite ile mücadelede etkili olabileceği düşünülmektedir (Saruç'tan aktaran Gergerlioğlu, 2016: 151):

- Okul kantinlerine müdahale edilerek, çocukların şişmanlamasına neden olacak ürünlerin satışının kısıtlanması gibi doğrudan yasak ve sınırlandırmalar,
- Toplumda hareketli yaşamı arttırabilmek için inşa edilen parklar ve herkese açık oyun alanları gibi erdemli malların sunulması,
- Gıdaların üzerine kalori içeriğini gösteren ve uyaran etiketleme uygulaması,
- Obeziteye ilişkin yapılacak eğitim ve bilgilendirmeler,
- Vergi, teşvik vb. maliye politikası araçlarıyla fiyatlara müdahale edilmesi,
- Özellikle şeker ve yağ içeren gıdalar üzerine vergi koyulması.

3.1. Obeziteye Yönelik Vergi Uygulamaları

Obezite hastalığı, zaman içerisinde bireysel bir problem olmaktan çıkıp, toplumsal bir halk sağlığı sorunu haline gelmiştir. Buna bağlı olarak ortaya çıkan maliyetler ise, devlet bütçeleri üzerinde önemli bir yük oluşturmaktadır. Hükümetler, bütçe üzerinde oluşan baskıyı telafi edebilmek amacıyla, sağlıksız gıdalar üzerinden veya Vücut Kitle İndeksi normalin üstünde olan bireylerin kilolarına göre ek bir vergi alınması uygulamalarını gündeme getirmiştir (Sandalcı ve Tuncer, 2019: 113).

1791 yılında ABD'nin Pennsylvania Eyaletinde sağlığa zararlı gıdaların tüketimini azaltmak amacıyla özellikle bağımlılık yapan gıdalara yönelik bir vergi yürürlüğe girmiştir. Günah vergisi olarak da adlandırılan ve alkol, içki, sigara, kumar gibi insan sağlığını olumsuz etkileyen mal ve hizmetler üzerinden alınan verginin konuluş amacı hem devlete gelir getirmek hem de bu malların tüketimini kısımdır. Bu uygulama, obezite ya da aynı amaç doğrultusunda uygulanmakta olan vergilerin ilk örneğini teşkil etmektedir (Eroğlu ve Koyuncu, 2018: 185); (Avcı ve Demirci; 2017: 50).

Obezite ile mücadelede mali tedbirler kapsamında bir taraftan içerisindeki yağ, şeker ve tuz oranı yüksek olan ve sağlıksız olarak tanımlanabilecek gıdalar üzerinden alınan vergiler arttırılmakta, diğer taraftan ise sağlıklı gıdaların tüketimi de sübvansiyonlar ile teşvik edilmektedir. Vergi uygulaması olarak, yağ içeren ve şekerle tatlandırılmış içecekler üzerinden alınan vergiler tercih edilmektedir. Söz konusu uygulamalar sağlıklı gıdaların nispeten daha ucuz, sağlıksız gıdaların ise daha pahalı hale gelmesini amaçlamaktadır. Bireylerin tercihlerini etkileyerek, daha sağlıklı seçeneklere yönelmesini sağlayan obezite vergileri, bu yönüyle sigara, alkol ve çevre emisyonları gibi negatif dışsallığa yol açan faaliyetler üzerinden alınan Pigocu vergilerle benzer nitelik taşımaktadır (Akar, 2015: 33).

Vergilerin obezite üzerindeki olumlu etkilerinin yanında, özellikle düşük gelirli gruplar için bir takım olumsuz sonuçları da söz konusu olmaktadır. Şöyle ki, düşük gelir grupları diğer gelir gruplarına göre oransal olarak gelirlerinin daha büyük bir kısmını gıda harcamalarına ayırmaktadır. Bu durumda, yüksek gelir düzeyine sahip hanehalkı ile kıyaslandığında, gıda malları üzerine koyulacak obezite vergileri, dar gelirli hanehalkı üzerinde daha olumsuz sonuçlar doğurabilecektir. Bunun yanı sıra, sağlıklı ürünlere kıyasla daha ucuz olan sağlıksız ürünlerin nispeten düşük gelir seviyesinde yer alan bireyler tarafından daha fazla tercih edildiği kabul edilmektedir (Gergerlioğlu, 2016: 153).

3.2. İlave Şekerli İçeceklerin Vergilendirilmesi

İlave şekerli içeceklerin, özellikle çocuklar ve ergenlerde, diş çürüğünden, obezite, hiperaktivite ve diyabete kadar değişen ve kanıtlanmış bir dizi sağlık sorunlarına yol açtığı bilinmektedir. Bununla birlikte, düşük fiyatları ve neredeyse bağımlılık yapıcı nitelikleri, ağır, akıllı pazarlama kampanyaları ile birleştiğinde, bu içeceklerin tüketimi her yerde yaygın hale gelmiştir. Böylece, bu içeceklerin tüketimini caydırmak için dünya çapında gittikçe daha fazla ülke tarafından mali bir önlem olarak vergisel tedbirler ön plana çıkmıştır (Wang, 2018: 42).

Şeker vergilerinin, şeker alımını azaltarak toplum sağlığını iyileştireceğine dair güçlü kanıtların varlığı, henüz şeker vergisi uygulamayan ülkelerin çeşitli lobi grupları tarafından baskı altına alınmasına yola açmaktadır. Farklı yapılardaki şeker vergileri dünya çapında bir dizi farklı politika bağlamında kullanılmaktadır. Bununla birlikte şeker vergilerinin belirlenen amaca ulaşabilmesi için aşağıdaki 5 bileşeni sağlaması gerekmektedir (Wilson ve Hogan, 2017: 11):

- Koyulan vergi, hedeflenen ürünün fiyatını arttırmalıdır,
- Fiyattaki artış, ürünün tüketiminde azalmaya yol açmalıdır,
- Ürünün tüketiminin azaltılması şeker ve/veya enerji alımında azalmaya yol açmalıdır
- Düşük enerji alımı, daha düşük fizyolojik risk faktörlerine neden olmalıdır,
- Düşük fizyolojik risk faktörleri sağlık sonuçlarını iyileştirmelidir.

Bu vergilerin ilave şekerli içeceklerin fiyatlarını yükselterek, tüketimini düşürmek ve yerel halk sağlığı ve eğitim çabalarını finanse etmek için gelir elde etmek üzere iki temel amacı bulunmaktadır (Wang, 2018: 42).

1980'lerden bu yana, birçok ülke, şekerle tatlandırılmış içecekler üzerindeki vergileri artırmaya yönelik, sadece gelir amaçlı değil, aynı zamanda bu tür içeceklere olan talebi ve tüketimi de azaltmak için mali ve düzenleyici önlemler uygulamaktadır. Değerlendirmeler, bu mali önlemlerin sağlık üzerindeki etkisine ilişkin tahminler hala eksik olmakla birlikte, bu ürünlerin satış ve alımında bir azalma sağladığını teyit etmektedir (Pan American Health Organization, 2015: 5).

Ayrıca, ilave şekerli içecekler üzerine koyulacak vergilerin yanı sıra, meyve ve sebze gibi sağlıklı gıdalar üzerindeki katma değer vergisinin eşzamanlı olarak azaltılması, düşük

gelirli bireyler üzerinde oluşabilecek orantısız yükünü önleyebilecek ve aynı zamanda sağlıklı gıdalara geçişi teşvik edebilecektir (Schaller ve Mons, 2018: 36).

Obezite vergilerinin konusu kapsamındaki ürünler çoğunlukla düşük gelir grupları tarafından tüketilmekte olup, bu durum obezite vergilerinin regresif özelliği olarak ifade edilmektedir. Nitekim, Türkiye'nin de içinde olduğu birçok ülkede obezite, daha çok düşük gelir gruplarında görülmektedir. Gelir düzeyi düşük gruplar çoğunlukla, sağlıklı gıdalara kıyasla daha düşük maliyeti olan ve daha yüksek enerji sağlayan besinleri tercih etmektedirler. Düşük gelir düzeyi, bireylerin obezite vergilerinden kaçmak için nispeten daha sağlıklı olarak nitelendirilen ancak fiyatı yüksek ürünlere yönelmelerine engel olmaktadır. Bu durum, obeziteye yol açan ürünleri tüketen ve düşük gelir grubu içerisinde yer alan bireyler açısından vergilerin regresif etkisini ortaya çıkarmaktadır (Çukur ve Arıtı Erdem, 2017: 124).

İngiliz Tıp Dergisinde (BMJ) yayınlanan bir çalışmaya göre, İngiltere'de bisküvi, kek ve şekerleme gibi şekerli atıştırmalıkların fiyatını arttırmak, şişmanlık seviyelerinin azaltılmasında şekerle tatlandırılmış içeceklerin fiyatının artırılmasından daha etkili olabilir. Çalışmada şekerli atıştırmalıklarda meydana gelecek %20 oranındaki fiyat artışının vücut kitle indeksi üzerindeki etkisi incelenmiştir. Buna göre, şekerli atıştırmalıklardaki fiyat artışının vücut kitle indeksi üzerinde %2,7 düzeltici etkisi ile şekerli içeceklere göre yaklaşık 2 kat daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Mahase, 2019: 1).

Ulusal Sağlık Araştırmaları Enstitüsü (İngiltere) tarafından finanse edilen bir başka çalışmada ise, yüksek şekerli atıştırmalıkların fiyatını %20 arttırmanın, enerji alımını ve vücut kitle indeksini şekerle tatlandırılmış içeceklere göre iki katından daha fazla düşürebileceği ortaya koyulmuştur (Mahase, 2019: 1).

Şekerli içecek vergileri, şeker tüketiminin azaltılması konusunda potansiyele sahip olmakla birlikte bunların uzun dönemde şekerli atıştırmalık vergileri ile birlikte uygulanması durumunda obezite ve diyabetin önüne geçme noktasında faydalı olacaktır. Bununla birlikte çok az sayıda ülke şekerli içecek ve atıştırmalıkları birlikte vergilendirmektedir (Bridge, 2019: 2).

3.3. İlave Şekerli İçeceklerin Vergilendirilmesine İlişkin Uygulamalar

I. Dünya Savaşı'nın yaşandığı yıllarda, artan savaş harcamaları sebebiyle gelir ihtiyacı duyan ABD, şeker-şekerleme ve meşrubatlardan vergi almaya başlamıştır. Söz konusu uygulama, şeker oranı yüksek besin maddelerin üzerine ilave vergi koyulmasının ilk örneğini oluşturmaktadır. Her ne kadar bu verginin esas amacı I. Dünya Savaşı'nı finanse etmek olsa da obezite vergilerinin ilk örnekleri olarak kabul edilebilir. İlerleyen zamanda, obeziteye yönelik toplumsal farkındalığın daha da artmasına bağlı olarak, obezite ile mücadele söz konusu vergilerin temel amacı haline gelmiştir (Çukur ve Arıtı Erdem, 2017: 129).

Birçok ülkede, sağlıksız olduğu düşünülen ilave şekerli içeceklere ilişkin alınan vergi tedbirlerine rastlanmaktadır. Bu doğrultuda tercih edilen vergi araçları ise ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bu bağlamda bazı ülkeler ad valorem vergileri, bazıları ise spesifik vergileri tercih etmektedir (Doğan ve Kabayel, 2017: 68).

Tablo 1: İlave Şekerli İçeceklerle İlişkin Vergi Seçenekleri

Seçenekler	Örnek	Avantajlar	Dezavantajlar	Mevcut Vergi Örneği
İlave şekerli içecekler içindeki şekere özel tüketim ("Şeker içeriği" vergisi)	İlave şekerli içeceklerde 40 cent/100 gr şeker	<ul style="list-style-type: none"> - Her gram şeker sürekli olarak vergilendirilir - Ürün yeniden formülasyonunu teşvik eder - Tüketiciler daha az şekerli tercih edebilir - Toplu alımları engeller 	<ul style="list-style-type: none"> - Hacimsel bir tüketim vergisinden potansiyel olarak daha karmaşık - Enflasyon tarafından aşınma riski 	Bira tüketim vergisi (47.95 \$/lt alkol)
İlave şekerli içeceklerin hacmine göre spesifik vergileme / kademeli ücretler (kademeli) hacimsel vergi)	<ul style="list-style-type: none"> - Şeker içeriği < 8gr/100ml olan ilave şekerli içeceklerde 20cent/lt - Şeker içeriği > 8gr/100ml olan ilave şekerli içeceklerde 40cent/lt, 	<ul style="list-style-type: none"> - Şeker içeriğini belirli bir seviyenin altına indirmek için ürün yeniden formülasyonunu teşvik eder - Toplu alımları engeller 	<ul style="list-style-type: none"> - Tek tip hacimsel vergilemeye göre daha karmaşıktır - Enflasyon tarafından aşınma riski - Şeker içeriği sürekli olarak vergilendirilmez 	İngiltere meşrubat vergisi
İlave şekerli içeceklerin hacmine göre spesifik vergileme	İlave şekerli içeceklerde 30cent/lt vergi	<ul style="list-style-type: none"> - Uygulaması kolaydır - Toplu alımları engeller 	<ul style="list-style-type: none"> - Enflasyon tarafından aşınma riski - Düşük şekerli içeceklerde gram şeker başına daha fazla vergi ödenmesi 	Petrol Tüketim Vergisi (0,396\$/lt)
Ad valorem tüketim vergisi	İlave şekerli içeceklerin perakende değeri üzerinden %20 vergi	<ul style="list-style-type: none"> - Uygulaması kolaydır - Enflasyona ayak uydurur 	<ul style="list-style-type: none"> - Daha ucuz içeceklerin toplu olarak satın alınmasını ve tercih edilmesini teşvik eder - Gelirler öngörülemez - Fiyat indirimlerinden etkilenir 	Şarap dengeleme vergisi (şarabın toptan satış değerinin %29'u)

Kaynak: Duckett ve Swerissen, 2016: 34

Tablo 1'de ilave şekerli içeceklerle ilişkin vergi seçenekleri ve bu seçeneklerin yansımalarına yer verilmiştir. Tabloda belirtildiği üzere, ilave şekerli içeceklerle yönelik temelde spesifik ve ad valorem tipi vergi uygulamaları öne çıkmaktadır. Daha yaygın kullanılan seçenek, içecekler içerisindeki şeker miktarına göre spesifik matrahlı vergileme olduğu görülmektedir. Bu yöntem, üreticilerin şeker içeriğini belirli bir seviyenin altına indirmek için ürünleri yeniden formüle etmelerini sağlarken, tüketicileri de daha az şekerli ürünleri tercih

etmeye yönlendirebilmektedir. Vergi hasılatının enflasyon tarafından aşınma riskine sahip olması ise, spesifik yöntemin ortak dezavantajını oluşturmaktadır. Ad valorem matrahlı vergiler ise gelirlerin enflasyon tarafından aşınma riskini taşımamakla birlikte bu tür vergiler, daha ucuz içeceklerin toplu olarak satın alınması ve tercih edilmesine neden olabilir. Ayrıca, vergi gelirlerinin fiyat indirimleri nedeniyle öngörülebilir olmadığı da söylenebilir.

Tablo 2: Dünyada Şekerli İçecek Vergileri

Avrupa	Batı Pasifik	Afrika – Doğu Akdeniz – Güneydoğu Asya	Amerika
Estonya (2018)	Filipinler (2018)	Fas (2019)	Kolombiya (2019)
İrlanda (2018)	Brunei (2017)	Güney Afrika (2018)	Bermuda (2018)
İngiltere (2018)	Vanuatu (2014)	Bahreyn (2017)	Peru (2018)
Portekiz (2017)	Kiribati (2014)	Hindistan (2017)	Barbados (2015)
Belçika (2016)	Cook Adaları (2013)	Maldivler (2017)	Dominik (2015)
Fransa (2012)	Tonga (2013)	Sri Lanka (2017)	Şili (2014)
Macaristan (2011)	Fiji (2007)	Suudi Arabistan (2017)	Meksika (2014)
Letonya (2004)	Nauru (2007)	Tayland (2017)	
Norveç (1981)	Palau (2003)	B.A.E. (2017)	
Finlandiya (1940)	Fransız Polonezyası (2002)	St. Helena (2014)	
	Samoa (1984)	Mauritius (2013)	

Kaynak: Allcott vd., 2019: 204

Tablo 2’de vergi sistemlerinde şekerli içeceklere ilişkin uygulamalara yer veren ülkeler yer almaktadır. Tablo 2 incelendiğinde, şekerli içeceklere uygulanan vergilerin özellikle son yıllarda arttığı gözlemlenmektedir. Avrupa’da şekerli içecekler üzerinden vergi alan ülke sayısının az olması dikkat çekmektedir. Finlandiya, 1940 yılında söz konusu içecekler üzerine saldıği vergi ile bu konuda en eski uygulamaya sahip ülke konumundadır.

ABD’de ise şekerli içecekler üzerinden alınan vergiler eyaletlere göre değişmekle birlikte, genellikle belirlenen spesifik ya da belirli bir kalori sınırını aşan içecekler için ons başına 1 ila 2 cent arasında vergi alınması şeklinde uygulanmaktadır (Allcott vd., 2019: 203).

Tablo 3: Seçilmiş Ülkelerin İlave Şekerli İçeceklere İlişkin Vergi Uygulamaları¹

Ülkeler	Yürürlük Tarihi	Vergi Uygulaması
Meksika	2014	Süt ve yoğurt hariç şeker içeren tüm içeceklere 1 peso/lt
Şili	2014	- 6,25gr/100ml'den fazla şeker içeren içeceklere %18 ad-valorem vergi, - 6,25gr/100ml'den az şeker içeren içeceklere ise %10 ad-valorem vergi
Belçika	2016	- İlave sıvı tatlandırıcı içeren alkolsüz içeceklere €0,41/lt, - Toz tatlandırıcı içeren konsantre içeceklere €0,68/100 kg
Fransa	(2011) 2018	- Şeker ilaveli içeceklere €0,11/1,5lt, - 11gr/100ml'den fazla şeker içeren içeceklere €20/hl'ye kadar değişen ölçekte vergilendirme
Portekiz	2017	- 80gr/lt'den daha az şeker içeren içeceklere €8,22/hl, - 80gr/lt'den daha fazla şeker içeren içeceklere €16,46/hl
İngiltere	2018	- 5gr/100ml'den daha fazla şeker içeren içeceklere £0,18/lt, - 8gr/100ml'den daha fazla şeker içeren içeceklere £0,24/lt
Norveç	1981	- İlave şeker veya tatlandırıcı içeren içeceklere 3,34NOK/lt, - Şurup konsantrelerinde 20,32NOK/lt
Finlandiya	(1940) 2011	- Şeker içeren alkolsüz içeceklere €0,22/lt, - Şekersiz ve alkolsüz içecekler ile mineralli içeceklere €0,11/lt,
Macaristan	2011	- Alkolsüz içkilerde 7HUF/lt, - Şurup konsantreli içeceklere 200HUF/lt
Estonya	2018	- 5-8gr/100ml şeker veya sadece yapay tatlandırıcılı içeceklere €0,10/lt, - 5-8gr/100ml şeker ve yapay tatlandırıcılı içeceklere €0,20/lt, - 8gr/100ml'den fazla şeker içeren içeceklere €0,30/lt
Suudi Arabistan	(2017) 2019	- Enerji içeceklerinde %100 tüketim vergisi - Karbonatlı içeceklere %50 tüketim vergisi, - İlave tatlandırıcı içeren içeceklere %50 tüketim vergisi ¹
B.A.E.	2017	- Enerji içeceklerinde %100 tüketim vergisi, - Maden suyu hariç tüm karbonatlı içeceklere %50 tüketim vergisi
Güney Afrika	2018	- Şekerli ve konsantre içeceklere (4gr/100ml hariç) 0,021ZAR/gr şeker - Şeker eklenmemiş ise varsayılan tarife 20gr şeker/100ml (günlük içecekler ve meyve suları hariç) için uygulanmaktadır
Tayland	2017	- 6gr/100ml'den fazla şeker içeren içeceklere 3 aşamalı ad valorem tarife uygulanmaktadır. Ad valorem vergi oranı tüketim arttıkça zamanla azalmaktadır. Buna göre; - 6gr/100ml'den fazla şeker içeren içecekler için yüksek vergi oranları, - 2023 yılından itibaren 10gr/100ml'den fazla şeker içeren içecekler için; 44baht/lt
Filipinler	2018	- Şeker kullanılmış ve yapay tatlandırıcı içeren içeceklere P6/lt, - Yüksek fruktozlu mısır şurubu içeren içecekler için P12/lt - Günlük içecekler, şekerli hazır kahveler, kakaolu şeker veya stevya içeren içecekler ile %100 meyve suları muaftr.

Kaynak: Fitzroy, 2018: 9-11

¹ (KPMG; 2019).

Seçilmiş bazı ülkelerde şekerli içeceklere ilişkin vergi uygulamaları Tablo 3'te yer almaktadır. Tablo 3 incelendiğinde, ülkelerin özellikle son yıllarda ilave şekerli içeceklere ilişkin vergisel önlemler aldığı dikkat çekmektedir. Vergi uygulamalarının birkaç ülke haricinde daha çok spesifik matrah üzerinden alındığı ve vergi tutarının içeceğin içerdiği şeker miktarına göre kademeli olarak arttığı görülmektedir.

3.4. Türkiye'de İlave Şekerli İçeceklerin Vergilendirilmesi

Yaşam tarzının hızla değişmesi ülkemizde de etkisini göstermektedir. Bunun sonucunda obezitenin toplum içinde görülme sıklığı (prevalans) zamanla giderek artmıştır. Günümüzde obezitenin toplum sağlığını ciddi bir biçimde tehdit eden bir sorun haline geldiği kabul edilmektedir. Türkiye'de yetişkinlerdeki obezite görülme sıklığının gelişmiş batı ülkeleri seviyesinde olduğu söylenebilir. DSÖ'ye göre, 2016 yılında Türkiye'deki obez birey sayısı 16.092.644'tür. Bununla birlikte, Türkiye %29,5 görülme sıklığı ile Avrupa'da obezitenin en sık görüldüğü ülke konumuna gelmiştir. OECD'nin 2017 yılında yayınladığı rapora göre, 2015 yılında 34 ülke içinde 20-79 yaş yetişkinlerde ortalama obezite görülme sıklığı %19,4 iken, aşırı kilolu bireylerin görülme sıklığı %34,5 olarak hesaplanmıştır. Türkiye'de ise bu oran sırasıyla %22,3 ve %33,1 düzeyindedir. Türkiye'de çocuklar açısından durum ele alındığında², ilkokul 2. sınıfa giden 7-8 yaş grubundaki çocukların %14,6'sı fazla kilolu ve %9,9'unun da obez olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre, Türkiye'de 7-8 yaş grubundaki her 4 çocuktan birinin fazla kilolu veya obez olduğu söylenebilir (Türkiye Endokrinoloji ve Metabolizma Derneği, 2018: 12-16).

Türkiye'nin obezite ile mücadelesi incelendiğinde, bu konuda halihazırda herhangi bir vergileme politikasının olduğunu söylemek mümkün değildir. Türk vergi sisteminde yer alan Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) ve Katma Değer Vergisi (KDV) gibi vergiler obezite ile mücadeleye hizmet etseler bile söz konusu vergilerin konuluş amacı obezite ile mücadele değildir. Bu bağlamda, çeşitli yiyecek ve içecekler ÖTV ve KDV konusu içerisinde yer almaktadır (Eroğlu ve Koyuncu, 2018: 188); (Akar, 2015: 41). Buna göre;

- Türkiye'de KDV kapsamında yer alan ve kilo alımını arttırdığı kabul edilen ve nispeten sağlıksız olarak kabul edilen katı yağlar, margarinler, şeker ve şekerli mamuller, kolalı ve meyveli gazozlar gibi yiyecek ve içecekler üzerinden %8 oranında vergi alınmaktadır. Ancak bununla birlikte, kilo alımını arttırmayan ve sağlıklı olarak nitelendirilen sebzeler, meyveler, süt ve süt ürünleri, turunçgiller ve balıklar üzerinden de %8 oranında vergi alınmaktadır (Akar, 2015: 43). Bu yapısı ile KDV, her ne kadar obezite ile mücadeleye katkıda bulunsa da söz konusu vergiyi tam anlamıyla bir obezite vergisi olarak nitelendirmek mümkün olmamaktadır.
- Türkiye'de ÖTV'de 2018 yılında yapılan değişikliklerle tarifinin kapsamı genişletilmiş ve obezite üzerindeki olumsuz etkisi bilinen gıdalar vergi kapsamına alınmıştır (Eroğlu ve Koyuncu, 2018: 188) Söz konusu değişiklik Tablo 4'te yer almaktadır.

² Çocukluk Çağı Obezite Araştırma Girişimi Çalışması-2016 verilerine göre

Tablo 4: ÖTV Kapsamındaki Alkolsüz ve Şeker İçeren İçecekler (III Sayılı Liste)³

Mal İsmi	Vergi Oranı (%)
Meyve suları (üzüm şırası dahil) ve sebze suları (fermente edilmemiş ve alkol katılmamış), ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeler katılmış olsun olmasın (Yalnız ambalajlanmış olanlar ve/veya toptan teslimatı konu edilenler) (Sebze suları ve Türk Gıda Kodeksine göre %100 meyve suyu sayılanlar hariç)	10
Sular (minerall sular ve gazlı sular dahil) (ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeler katılmış veya aromalandırılmış) ve alkolsüz diğer içecekler (20.09 pozisyonundaki meyve ve sebze suları hariç) (Yalnız ambalajlanmış olanlar ve/veya toptan teslimatı konu edilenler) (Doğal mineralli doğal maden suyu ile üretilmiş, tatlandırılmış, aromalandırılmış meyveli gazlı içecekler hariç)	10
Sade gazozlar	10
Meyvalı gazozlar	10
Kolalı Gazozlar	35 ³
Alkolsüz biralar	10

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı; 2018

Tablo 4'te yer alan Özel Tüketim Vergisi tarifesi incelendiğinde, belirlenen içecek grupları için düz oranlı bir tarife yapısının uygulandığı görülmektedir. Buna göre, meyve suları, mineralli ve gazlı sular, sade gazozlar, meyvalı gazozlar ve alkolsüz biralar için sabit %10 oranında ÖTV alınmaktadır. Kolalı gazozlar için ise bu oran %35'tir. Tabloda görüldüğü üzere, ilave şeker içermeyen gazlı ve mineralli sular ile ilave şekerle tatlandırılmış içecekler arasında vergileme açısından bir farklılık bulunmamaktadır.

Türkiye'de şekerli içecekler üzerinden alınan vergilerin matrahlarının, çalışmada yer verilen ülkelerin aksine, içerdikleri şeker miktarına göre olmadığı görülmektedir. Bu noktada, Türkiye'de nispeten basit ve düz oranlı bir tarife yapısından söz edilebilir. Bu hali ile mevcut vergilerin, şekerli içeceklerin tüketimini azalmaya yönelik bir misyonu taşımaktan uzak olduğu ve obezite ile mücadelede olumlu anlamda herhangi bir katkı sağlamayacağı söylenebilir. Şekerli içecekler üzerinden alınan vergilerin söz konusu ürünlere olan talebi ciddi oranda düşürecek düzeyde bir tarife yapısına sahip olması gerekmektedir. Bu hali ile Türkiye'de şekerli içecekler üzerinden alınan vergilerin obezite ile mücadeleden daha çok bütçeye gelir elde etme amacı taşıdığı ifade edilebilir.

Bu noktadan hareketle, Türk vergi sisteminde ilave şekerli içeceklerle yönelik yeni bir vergi uygulamasının gerekli olduğu kanaatindeyiz. Çalışmada yer verilen ülke uygulamaları da dikkate alındığında, önerimiz her 100 ml için miktarı belirlenecek ilave şeker karşılığında maktu bir tutarın vergi olarak alınması (örneğin 5gr/100ml'den daha fazla ilave şeker içeren içeceklerde 1₺/lt) ve ilave şeker miktarının arttıkça alınacak tutarın da yükseleceği bir vergi tarifesinin uygulamaya koyulmasıdır. Bu tarife yapısıyla uygulanacak yeni verginin devletin obeziteyle mücadele amacına yürürlükteki vergi uygulamalardan daha fazla katkı sunacağını düşünmekteyiz.

³ 26 Mart 2020 tarihinde yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Kararı ile kolalı gazozlarda ÖTV oranı %25'ten %35'e yükseltilmiştir (T.C. Resmi Gazete; 2020: 10).

SONUÇ

Son yıllarda teknolojinin gelişmesi ile birlikte insanlar arasında otomobilin kullanımının yaygınlaşması, ev yaşamında televizyon, iş hayatında ise bilgisayar ekranı başında geçirilen sürelerinin uzaması, bireylerin hareketsiz kalmalarına ve fiziksel aktivitelerinin düşmelerine sebep olmaktadır. Tüm bunlara ilave olarak beslenme alışkanlıklarının değişmesi ve nispeten ucuz ve yüksek kalorili gıdalara yönelmek, insanların hızla kilo almalarına ve obezite adı verilen sorunla karşılaşmalarına neden olmuştur.

Aşırı beslenme ve fiziksel hareketsizlik toplumda hızla yayılan obezite hastalığının en büyük suçluları kabul edilmekle birlikte, dünya genelinde yaygınlaşan, beslenme yararları sığırına yakın, obezite üzerindeki etkisi kanıtlanmış ve toplum tarafından yaygın olarak tüketilen şekerli içeceklerin tüketiminin artması da obezitenin artışında önemli bir faktördür.

Gerek yetişkinlerde gerekse de çocuklarda ilave şekerli içeceklerin tüketiminin artan enerji alımı, kilo alımı ve tip 2 diyabet ve metabolik sendrom gibi hastalık riskleri ile ilişkili olduğuna dair güçlü kanıtlar ortaya koyulmaktadır. Ulusal Sağlık ve Tıbbi Araştırma Konseyine göre, ilave şekerli içeceklerin vücut tarafından hızla emilmesi ve açlığı tetikleyerek daha yüksek miktarda enerji alımına neden olması nedeniyle, söz konusu içeceklerin tüketimi ile aşırı kilo alımı arasındaki bağ son yıllarda güç kazanmıştır.

Obezite oranlarının artması sonucunda ortaya çıkan sağlık sorunları ve buna bağlı olarak sağlık maliyetlerinin yükselmesi, hükümetleri bu konuda birtakım tedbirler almaya sevk etmektedir. Bu kapsamda hükümetler, çoğunlukla obezite ile mücadelede gıdaların tüketimini etkileyebilecek şekilde, sağlıksız gıdalara vergi koyulması ve sağlıklı gıdaların sübvansede edilmesi gibi bir dizi önlem almaktadır. Obeziteye yapılacak kamu müdahalesi ile birlikte hem neden olduğu negatif dışsallık içselleştirilecek hem de devlet, paternalist bir yaklaşımla erdemsiz mal olarak bireylerin tüketim tercihlerine müdahale edecektir.

Obeziteye neden olan faktörler ülkemizde de etkisini göstermektedir. Bunun sonucunda obezite, toplum sağlığını önemli ölçüde tehdit bir sorun haline gelmiştir. Türkiye’de yetişkinlerdeki obezite görülme sıklığının gelişmiş batı ülkeleri seviyesinde olduğu söylenebilir. DSÖ’ye göre 2016 yılında, Türkiye’de obezite görülme sıklığı yetişkinlerde %29,5 olup, bu oran Türkiye’yi, Avrupa’da obezitenin en sık görüldüğü ülke konumuna getirmektedir. Bu verilere göre, Türkiye’de yetişkinlerdeki obezite görülme sıklığının gelişmiş batı ülkeleri seviyesinde olduğu söylenebilir. Çocuklarda ise, Türkiye’de 7-8 yaş grubundaki her 4 çocuktan biri fazla kilolu veya obezdir.

Türkiye’de ÖTV’nin konusu olan malların her ne kadar obeziteye yol açtığı bilinen içecekleri kapsayacak şekilde genişletilmiş olduğu görülse de dünyadaki şekerli içecekler üzerinden alınan vergi uygulamaları incelendiğinde, içeceklerin içerdiği ilave şeker miktarına göre kademeli olarak vergilendirildiği görülmektedir. Bu bakımdan, Türkiye’de ÖTV kapsamındaki uygulamanın yetersiz olduğu görülmektedir.

KDV açısından ise, tarife incelendiğinde obeziteye neden olan gıdalar ile nispeten sağlıklı olarak kabul edilen gıdalar aynı liste içerisinde yer almakta ve vergilendirilmektedir. Bu kapsamda özellikle kolalı ve meyve aromalı içecekler üzerinden %8 oranında vergi alınması, tarifinin obezite sorununu önlemeden uzak bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Türkiye’de şekerli içecekler üzerinden alınan vergilerin matrahları belirlenirken diğer ülkelerin aksine içeceklerin içerdikleri şeker miktarı dikkate alınmamaktadır. Bu hali ile mevcut vergiler, şekerli içeceklerin tüketimini azalmaya yönelik olmaktan uzaktır. Dolayısıyla, söz konusu vergilerin obezite ile mücadeleye olumlu anlamda herhangi bir katkı sağlamayacağı söylenebilir. Şekerli içecekler üzerinden alınan vergilerin söz konusu ürünlere olan talebi ciddi oranda düşürecek düzeyde bir tarife yapısına sahip olması gerekmektedir. Bu hali ile Türkiye’de şekerli içecekler üzerinden alınan vergilerin obezite ile mücadeleden daha çok bütçe için gelir elde etme amacı taşıdığı ifade edilebilir.

Bu doğrultuda, çalışmada sunduğumuz öneri Türkiye’de obezitenin önlenmesi bakımından yeni bir verginin kanunlaştırılmasıdır. Bu kapsamda obeziteye neden olduğu konunun tüm uzmanları tarafından kabul edilmiş ilave şekerli içeceklerin ÖTV kapsamından çıkarılarak, belirlenecek spesifik matrahlı tarife esasına göre ve içeceğin içerdiği şeker miktarı doğrultusunda kademeli olarak artacak şekilde vergilendirileceği yeni bir verginin çıkarılması çalışmada sunulan öneridir.

Bununla birlikte, ilave şekerli içeceklerin yanı sıra şekerli atıştırmalıkların da vergilendirilmesinin, vergi politikasının obezite ve diyabeti önleme amacını gerçekleştirmesindeki etkinliğini artıracığı düşünülmektedir. Bu doğrultuda, İngiltere’de yapılan ve yüksek şekerli atıştırmalıkların satın alımlarının azaltılmasının toplum sağlığı üzerindeki etkisini konu alan bir çalışmada, söz konusu atıştırmalıkların fiyatlarının %20 oranında artırılmasının kişilerin yıllık ortalama enerji tüketimlerinde 8.900 kalori azalmaya yol açtığı hesaplanmıştır. Böylece tüm gruplar için vücut kitle indeksinin ortalama 0,53 puan azalmasının sağlanacağı hesaplanmıştır.

Yürürlüğe koyulması önerilen vergi vasıtasıyla elde edilecek gelirin sağlıklı gıdaların ve bunların üretimini sübvansede edilmesinde kullanılması doğru bir yaklaşım olacaktır. Bu uygulamanın aynı zamanda, bireylerin obezite vergilerinden kaçmak için fiyatı yüksek ancak nispeten daha sağlıklı ürünlere yönelmelerini teşvik edeceği ve böylece meydana gelebilecek regresif etkinin önlenmesine katkı sağlayabileceği düşüncesindedir.

KDV tarifesinin ise, oluşturulacak yeni vergiyi destekleyecek şekilde düzenlenmesi gerektiği kanaatindeyiz. Buna göre, kilo alımını arttırmayan ve sağlıklı olarak nitelendirilen gıdalar üzerindeki KDV oranının düşürülmesinin, diğer taraftan kilo alımını arttıran gıdalar üzerindeki KDV oranının ise yükseltilmesi uygulamalarının obezite ile mücadelede önemli bir rol oynayacağını düşünmekteyiz.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Makalenin yayın sürecinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi’nin “Etik Kurallara Uygunluk” başlığı altında belirtilen ilkelere uygun olarak hareket edilmiştir. Çalışmanın araştırma kısmında etik kurul izni gerektirecek bir husus bulunmamaktadır.

Araştırmacıların Katkı Beyanı

İki yazarlı ele alınan makale, yazarların eşit katkısıyla üretilmiştir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makalede yazarlar tarafından beyan edilmiş herhangi bir olası çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akar, S. (2015). Obezite ile Mücadelede Vergilendirme: Türkiye’de Mümkün mü? *Journal of Life Economics*, 2(4), 29-46.
- Allcott, H., Lockwood, B. B. & Taubinsky, D. (2019). Should We Tax Sugar-Sweetened Beverages? An Overview of Theory and Evidence, *Journal of Economic Perspectives*, 33(3), 202-227.
- Altunkaynak, B. Z. & Özbek, E. (2006). Obezite: Nedenleri ve Tedavi Seçenekleri, *Van Tıp Dergisi*, 13(4), 138-142.
- Avcı, O. & Demirci, Z. (2017). *Türkiye’de Günah Vergisi Olarak ÖTV: III Sayılı Listenin İncelenmesi*, Gerçek, Adnan & Çetinkaya, Özhan (Ed.), Maliye Araştırmaları – 1 içinde, 47-60. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Blouin, C., Vandal, N., Barry, A. D., Jen, J., Hameli D., Lo, E. & Martel, S. (2015). The Economic Consequences Associated With Obesity and Overweight in Québec: Costs Tied to Hospitalization and Medical Consultations, *Institut National de Santé Publique du Québec*, https://www.inspq.qc.ca/pdf/publications/1943_Economic_Consequences_Obesity.pdf (15.05.2020).
- Blouin, C. (2014). The Economic Impact of Obesity and Overweight, *Institut National de Santé Publique du Québec*, https://www.inspq.qc.ca/sites/default/files/publications/1799_topo_9_va.pdf, (15.05.2020).
- Bridge, G. (2019). Sugary Drinks Tax is Working: Now It’s Time to Target Snacks, <https://medicalxpress.com/news/2019-10-sugary-tax-snacks.html> (23.05.2020).
- Çukur, A. & Arıtı Erdem, İ. (2017). Obezite Vergilerinin Obezite ile Mücadelede Yeri: Türkiye İçin Bir Değerlendirme, *Sayıştay Dergisi*, Temmuz-Eylül 2017 (106), 121-146.
- Demirözü, B. & Doğukan, M. N. (2011). Diyet Tarzımız Kanser Oluşumunda Bir Risk Faktörü mü?, *Gıda Dergisi*, Haziran 2011, 55-57.
- Doğan, A. & Kabayel, M. (2017). Dünya Uygulamaları Perspektifinde Obezite Vergilerinin Uygulanabilirliği”, *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(5), 64-71.
- Duckett, S. & Swerissen, H. (2016). A Sugary Drinks Tax: Recovering the Community Costs of Obesity, *Grattan Institute*, <https://grattan.edu.au/wp-content/uploads/2016/11/880-A-sugary-drinks-tax.pdf> (23.05.2020).
- Eroğlu, O. & Koyuncu, C. (2018). Obezite Vergisi ve Türk Vergi Sisteminde Obeziteye Yönelik Uygulamalar, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(2), 178-194.
- Fitzroy, J. H. (2018). Implementing a Sugar Tax in Cariba, *INGSA*, https://www.ingsa.org/wp-content/uploads/2018/03/Sugar-Tax-Policy_FHenry-compressed.pdf (16.05.2020).
- Gelir İdaresi Başkanlığı. (2018). https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/mevzuatek/otv_oranlari_tum/03_01_2018_III_sayili_liste.htm (16.05.2020).
- Gergerlioğlu, U. (2016). Bazı OECD Ülkeleri Bağlamında Obezite Vergilerinin Değerlendirilmesi, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(2), 149-166.
- Ko, G. T., So, W-y., Chow, C-c., Wong, P. T., Tong, S. D., Hui, S. S., Kwok, R., Chan, A., Chan, C. L. & Chan, J. C. (2010). Risk Associations of Obesity with Sugar-Sweetened Beverages and Lifestyle Factors in Chinese: The ‘Better Health for Better Hong Kong’ Health Promotion Campaign, *European Journal of Clinical Nutrition*, 64, 1386–1392.

- KPMG (2019). <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/sa/pdf/2019/excise-tax-on-sweetened-drinks-in-ksa.pdf> (16.05.2020).
- Mahase, E. (2019). Obesity: Raising Price of Sugary Snacks May Be More Effective Than Soft Drink Tax, *BMJ*, (366), <https://www.bmj.com/content/366/bmj.l5436> (16.05.2020).
- Mann, J. & Fleck, F. (2014). The Science Behind the Sweetness in Our Diets, *Bulletin of the World Health Organization*, 92(11), 780-781.
- Özkan, E. & Güzel, S. (2018). Türkiye'deki Özel Tüketim Vergisinin Obezite ile Mücadelede Kullanılabilirliği, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (Özel Sayı), 693-705.
- Pan American Health Organization (2015). *Taxes on Sugar-Sweetened Beverages as a Public Health Strategy: The Experience of Mexico*, Mexico DF, Mexico.
- Pan, A. & Hu, F. B. (2011). Effects of Carbohydrates on Satiety: Differences Between Liquid and Solid Food, *Current Opinion in Clinical Nutrition and Metabolic Care*, 14, 385-390.
- Pereira, M. A. (2006). The Possible Role of Sugar-Sweetened Beverages in Obesity Etiology: A Review of the Evidence, *International Journal of Obesity*, 30, 28-36.
- Rössner, S. (2002). Obesity: The Disease of the Twenty-First Century, *International Journal of Obesity*, 26 (4), 2-4
- Sandalcı, U. (2019a). Obezite ile Mücadelede Mali Cezalar: Japonya Örneği, Karadeniz Zirvesi 2, *Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, 23-25 Ağustos 2019, Rize*, Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metin Kitabı, Gültekin Gürçay ve Khorram Manafidzaji (Ed.), 1-13.
- _____(2019b). Obeziteye Karşı Kamu Politikasını Gerektiren Nedenler, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (20), 459-478.
- Sandalcı, U. & Tuncer, G. (2019). Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliğine İlişkin Yapısal Eşitlik Modeli Analizi, *Sayıştay Dergisi*, (113), 71-102.
- Schaller, K. & Mons, U. (2018). Tax on Sugar Sweetened Beverages and Influence of the Industry to Prevent Regulation, *Ernahrungs Umschau*, 65(2), 34-41.
- Statista (2020). <https://www.statista.com/statistics/249681/total-consumption-of-sugar-worldwide/> (06.12.2020).
- T.C. Resmi Gazete (2020). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/03/20200326-2.pdf> (23.05.2020).
- Thow, A. M., Heywood, P., Leeder, S. & Burns, L. (2010). The Global Context For Public Health Nutrition Taxation, *Public Health Nutrition*, 14(1), 176-186.
- Türkiye Endokrinoloji ve Metabolizma Derneği (2018). *Obezite Tanı ve Tedavi Kılavuzu*, 6. Baskı, Ankara, http://www.temd.org.tr/admin/uploads/tbl_gruplar/20180525144116-2018-05-25tbl_gruplar144108.pdf (23.05.2020).
- Wang, Y. C. (2018). Taxes on Sugar-Sweetened Beverages Reach a Turning Point, *Clinical Chemistry*, 64:1, 42-43.
- Waters, H. & Graf, M. (2018). America's Obesity Crisis the Health And Economic Costs of Excess Weight, *Milken Institute*, <https://milkeninstitute.org/sites/default/files/reports-pdf/Mi-Americas-Obesity-Crisis-WEB.pdf> (15.05.2020)
- Wilson, P. & Hogan, S. (2017). Sugar Taxes: A Review of the Evidence, <https://nzier.org.nz/publication/sugar-taxes-a-review-of-the-evidence> (23.05.2020).

World Cancer Research Fund International (2015). Curbing Global Sugar Consumption: Effective Food Policy Actions to Help Promote Healthy Diets & Tackle Obesity, <https://www.wcrf.org/sites/default/files/Curbing-Global-Sugar-Consumption.pdf> (16.05.2020).

World Health Organization. (2020). <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/obesity-and-overweight> (16.05.2020).

____ (2017). Taxes on Sugary Drinks: Why Do It?, World Health Organization, <https://apps.who.int/iris/handle/10665/260253> (16.05.2020).

____ (t.y.). <http://www.euro.who.int/en/health-topics/disease-prevention/nutrition/a-healthy-lifestyle/body-mass-index-bmi> (16.05.2020).